

Opiáty

Epidemiologie

Lenka Šťastná

VÝUKOVÝ TEXT

**Publikace vznikla a byla vydána pod odbornou
záštitou a koordinací:**

Centra adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze

Díky finanční podpoře:

**projektu Příprava a rozvoj denního magisterského studia oboru adiktologie
CZ.2.17/3.1.00/31430**

**Evropský sociální fond
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti**

**Tento projekt je financován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České
republiky a rozpočtem hlavního města Praha.**

Výukový text

Opiáty - Epidemiologie

Autor: Lenka Šťastná

Centrum adiktologie

Obsah

Epidemiologie užívání opiátů ve světě	3
Prevalenční odhady ve všeobecné populaci.....	3
Prevalenční odhady ve školní populaci.....	6
Epidemiologie užívání opiátů v České republice	8
Prevalenční odhady ve všeobecné populaci.....	8
Prevalenční odhady ve školní populaci.....	11
Souhrn	14
Použitá Literatura	16

Epidemiologie užívání opiátů ve světě

Prevalenční odhady ve všeobecné populaci

V roce 2007 UNODC odhadovala počet uživatelů heroinu mezi 15,2 – 21,1 milionů. Více než polovina těchto uživatelů žije v Asii. Nejvyšší prevalence užívání se nachází podél drogových přepravních tras mimo Afgánistán (UNODC, 2009). V roce 2009 byl vytvořen odhad dle nové metodiky, tudíž není možné srovnávat tyto nové odhady s předchozími roky (tabulka 1).

Užívání heroinu, zejména injekční užívání, je úzce spjato s problémovým užíváním drog v Evropě od 70. let 20. století. V posledních deseti letech je sledován pokles užívání heroinu a souvisejících problémů, přesto má tato droga stále největší podíl na nemocnosti a úmrtnosti uživatelů drog v Evropské unii (EMCDDA, 2009).

Tabulka 1 Odhadovaný počet lidí, kteří v posledním roce užili opiáty alespoň jednou a podíl uživatelů ve věku 15-64 let, podle regionů (UNODC, 2009)

Region	Odhadovaný počet (spodní a horní hranice)	% populace ve věku 15-64 let
Afrika	1 000 000 - 2 780 000	0,2 - 0,5
Amerika	2 190 000 - 2 320 000	0,4 - 0,4
Asie	8 440 000 - 11 890 000	0,3 - 0,5
Evropa	3 440 000 - 4 050 000	0,6 - 0,7
Oceánie	90 000 - 90 000	0,4 - 0,4
CELKEM	15 160 000 - 21 130 000	0,3 - 0,5

„Odhadovaná prevalence problémového užívání opiátů se v evropských zemích v období 2002–2007 pohybovala zhruba mezi jedním a šesti případy na 1 000 obyvatel ve věku 15–64 let; celková prevalence problémového užívání drog se odhaduje na méně než tři až deset případů na 1 000 obyvatel. Zeměmi, které hlásí nejnižší dobře doložené odhady problémového užívání opiátů, jsou Česka republika, Lotyšsko, Polsko a Finsko, zatímco nejvyšší odhady hlásí Malta, Itálie, Rakousko a Španělsko. Průměrná prevalence problémového užívání opiátů v evropských zemích se odhaduje na 3,6 až 4,6 případů na 1 000 obyvatel ve věku 15–64 let. Budeme-li předpokládat, že tento údaj odráží situaci v celé EU, bylo v EU a Norsku v roce 2007 přibližně 1,4 milionu (1,2–1,5 milionu) problémových uživatelů opiátů. Počet problémových uživatelů opiátů, kteří jsou ve věznicích, především ti ve výkonu delších trestů, může být v tomto odhadu podhodnocen“ (EMCDDA, 2009, s. 72).

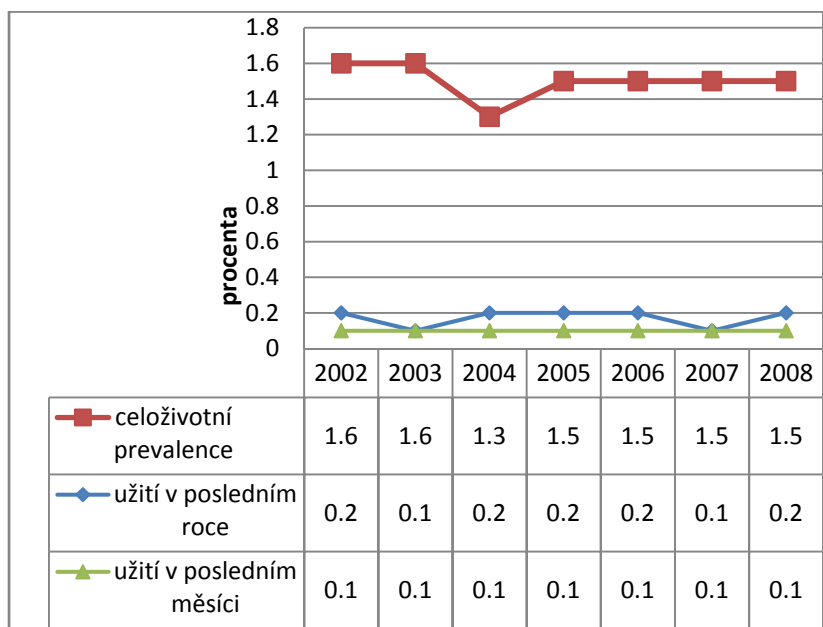
Podíl injekčních uživatelů mezi všemi uživateli heroinu nastupujícími léčbu v roce 2007 nadále klesal. Injekční užívání tvoří ve většině zemí více než polovinu klientů užívajících drogy. Nejnižší podíl injekčních uživatelů opiátů nastupujících léčbu hlásí Dánsko a Nizozemsko, nejvyšší Litva, Lotyšsko a Rumunsko. Mezi uživateli opiátů nastupujícími léčbu poprvé je podíl těch, kteří uvádějí injekční užívání drogy (42 %), nižší než mezi všemi uživateli opiátů nastupujícími léčbu (44 %), což platí téměř ve všech 22 zemích poskytujících údaje Evropskému monitorovací centru pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA, 2009).

„Opiáty jiné než heroin hlásí v Evropě jako primární drogu asi 5 % (17 810) klientů nastupujících léčbu. Nejčastěji uváděnými látkami jsou: buprenorfin, který je ve Finsku uváděn jako primární droga ve 41 % všech žádostí o léčbu a ve Francii v 7 % žádostí, metadon, který představuje 18,5 % všech žádostí o léčbu v Dánsku, a další opiáty na předpis v Lotyšsku, Rakousku a Švédsku, kde představují 5 až 15 % všech žádostí o léčbu. Také Česká republika hlásila v roce 2007 odhadovaný počet 4 250 problémových uživatelů buprenorfinu. To je výrazem posunu ve výběru látek užívaných problémovými uživateli heroinu, ne však nárůstu v celkové prevalenci problémového užívání opiátů. Německy systém Phar-Mon (Roesner a Kufner, 2007), který monitoruje širokou škálu potenciálně zneužitelných léků, rovněž zaznamenal vzestup zneužívání předepisovaných opiátů, v němž substituční drogy hrají významnější úlohu než analgetika“ (EMCDDA, 2009, s. 75).

Data o užívání opiátů ve všeobecné populaci jsou dostupná také z amerického průzkumu National Survey on Drug Use and Health (NSDUH). Tento výzkum zjišťuje prevalenci užívání drog ve Spojených státech amerických v populaci osob starších 12 let (Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2009). Podle studie NSDUH byla v roce 2008 ve Spojených státech amerických odhadována celoživotní prevalence užití opiátů 1,5 % populace starší 12 let, což činí 3 788 000 osob (Substance Abuse and Mental Health

Services Administration, 2009). Prevalenci užití opiátů v posledním roce a v posledním měsíci ukazuje obrázek 1.

Obrázek 1 Prevalence užití opiátů v USA v roce 2008 u populace starší 12 let (Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2009)

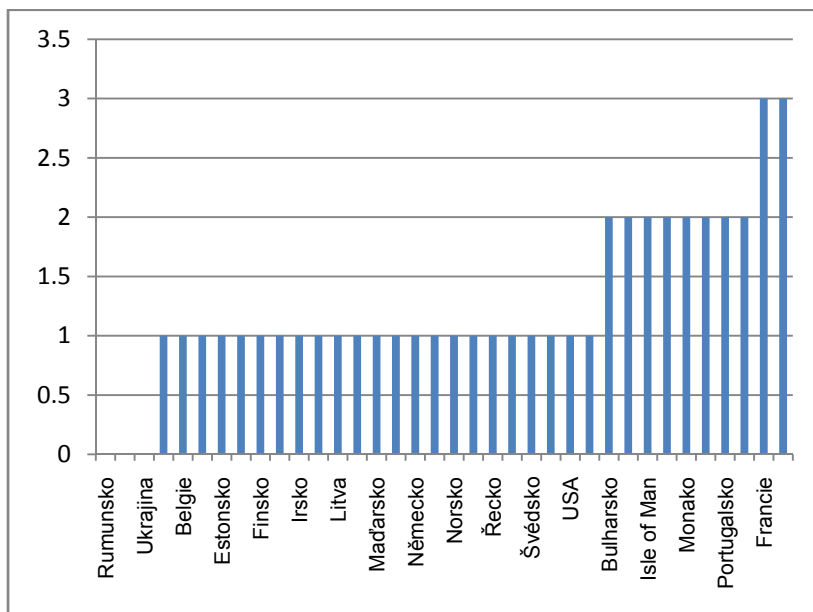
Prevalenční odhady ve školní populaci

Data o užívání těkavých látek ve školní populaci pocházejí ze dvou zdrojů. Prvním je výzkum každoročně realizovaný ve Spojených státech amerických, Monitoring the Future. V roce 2008 se tohoto výzkumu zúčastnilo celkem 46 000 studentů osmých, desátých a dvanáctých ročníků severoamerického vzdělávacího systému (Johnston et al., 2009). V roce 2008 byla podle tohoto průzkumu ve Spojených státech amerických celoživotní prevalence užívání opiátů

0,8 %, prevalence v posledním roce 0,5 % a prevalence v posledním měsíci 0,4 % (Johnston et al., 2009).

Druhým zdrojem těchto dat je evropský projekt ESPAD (European School Project on Alcohol and Other Drugs). Tento výzkum je realizován každé 4 roky na populaci 15-16letých středoškoláků v evropských zemích. První studie byla provedena v roce 1995 ve 26 evropských zemích, zatím poslední studie v roce 2007 ve 35 zemích. Nejvyšší celoživotní prevalence užívání opiátů udává Francie a Itálie (3 %), následuje Slovinsko, Portugalsko, Polsko, Monako, Kypr, Isle of Man, Dánsko a Bulharsko (2 %). Nulové hodnoty udává Rumunsko, Rusko a Ukrajina (obrázek 2) (Hibbel et al., 2009).

Obrázek 2 Celoživotní prevalence užití opiátů v populaci 15-16letých v roce 2007, v % (Hibbel et al., 2009)

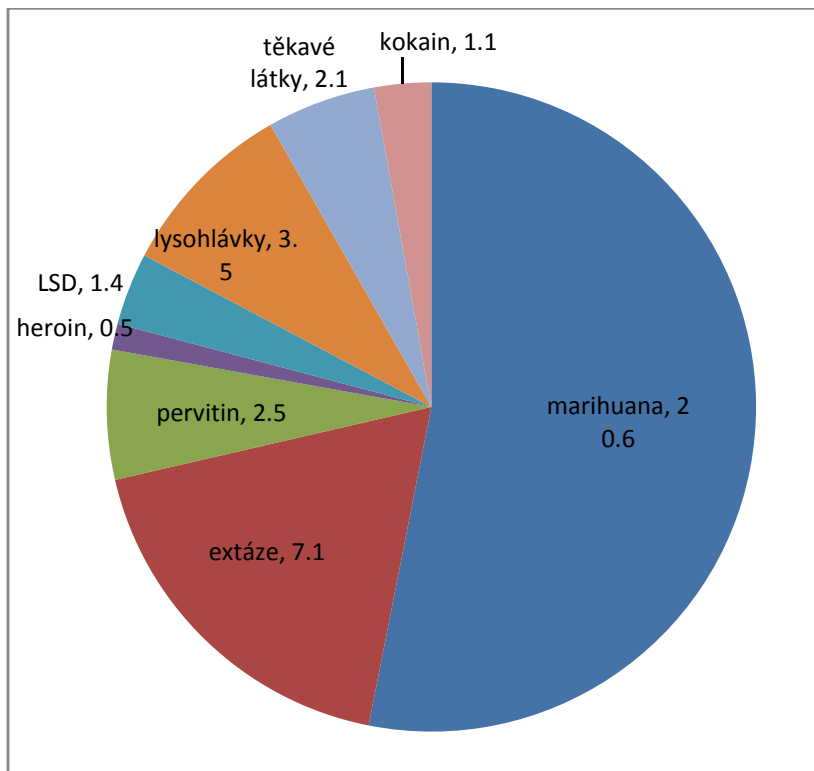

Epidemiologie užívání opiátů v České republice

Prevalenční odhady ve všeobecné populaci

V roce 2004 provedl ÚZIS ČR ve spolupráci se společností INRES – SONES, v. o. s. průzkum „Výběrové šetření o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel České republiky zaměřené na zneužívání drog“. Tato dotazníková studie byla provedena na celostátním výběrovém souboru 3 526 respondentů ve věku 18-64 let. Šetření bylo realizováno na základě Evropského modelového dotazníku EMCDDA, který byl upraven a doplněn dle připomínek pracovní skupiny Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti. Otázky se týkaly jednak negativních jevů životního stylu, jako je zneužívání nelegálních drog, pití alkoholu a kouření, ale i celkového zdravotního stavu, tělesného i duševního zdraví. Zároveň byly zmapovány postoje obyvatel k sledovaným problémovým jevům (Brožová, 2006; ÚZIS ČR, 2005). Zkušenosti s nelegálními drogami (opiáty, kokainem nebo crackem, LSD) jsou v obecné populaci velmi málo rozšířené. Pokud jde o užívání heroinu, hodnoty se blíží nule (obrázek 3).

Obrázek 3 Struktura užívaných drog v populaci 18-64letých dospělých, vyjma sedativ a hypnotik, v % (Brožová, 2006)

Celoživotní prevalence užití opiátů byla v dospělé populaci ve věku 18-64 let 0,5 % (0,8 % mužů a 0,2 % žen). V populaci mladých dospělých ve věku 18-34 let byla prevalence 0,8 % (1,3 % mužů a 0,1 % žen). V posledním roce učinilo zkušenost s opiáty celkem 0,1 % respondentů ve věku 18-64 let. Prevalence užití opiátů v posledním roce a v posledním měsíci v dospělé populaci je nulová, viz tabulka 2 (Brožová, 2006).

Tabulka 2 Prevalence užití opiátů v dospělé populaci a u „mladých dospělých“ v % (Brožová, 2006)

	věk 18-64			věk 18-34		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
celoživotní prevalence	0,8	0,2	0,5	1,3	0,1	0,8
prevalence v posledním roce	0,1	0	0	0,1	0	0,1
prevalence v posledním měsíci	0	0	0	0	0	0

Celkem 4,4 % respondentů (5,4 % mužů, 3,3 % žen) zná někoho, kdo užívá heroin nebo jiné opiáty. Hodnocení dostupnosti heroinu a jiných opiátů vzhledem k osobní zkušenosti respondentů s těmito látkami ukazuje tabulka 3. Jako nejvíce dostupný hodnotí heroin ti respondenti, kteří učinili poslední zkušenost před více než rokem (6,1 % respondentů).

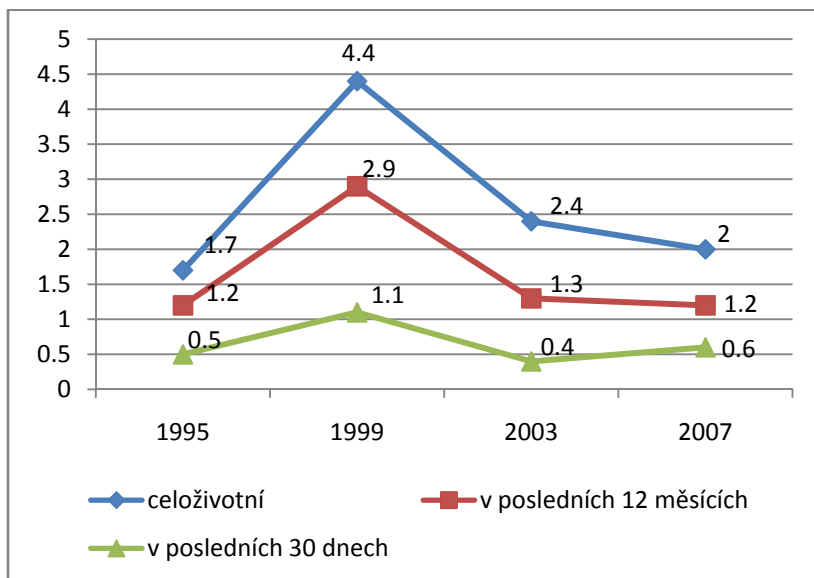
Tabulka 3 Hodnocení dostupnosti heroinu a jiných opiátů vzhledem k osobní zkušenosti respondentů s těmito látkami (Brožová, 2006)

Dostupnost	Osobní zkušenost		
	Během posledních 30 dnů	Během posledních 12 měsíců	Před více než rokem
Velmi snadné	0,0	1,5	6,1
Nemožné	0,0	0,0	0,2

Prevalenční odhady ve školní populaci

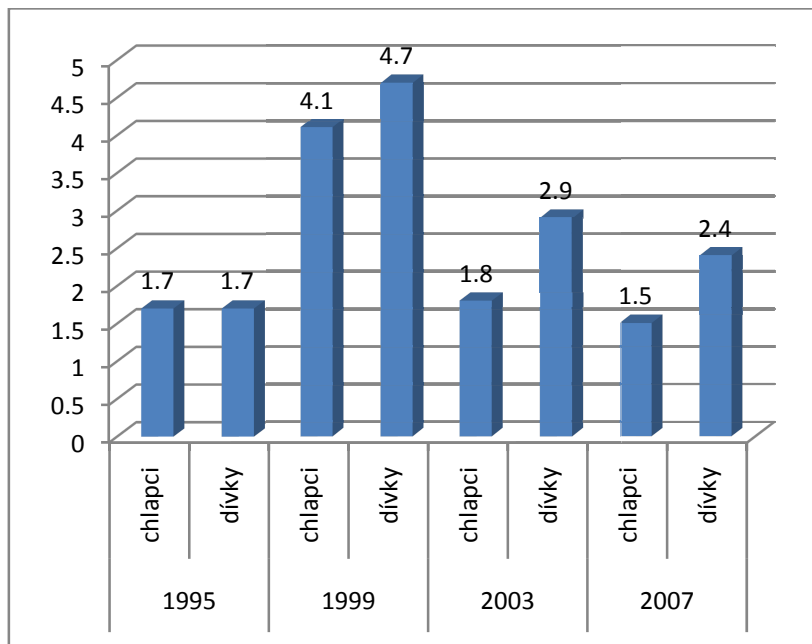
V roce 2007 byla realizována „Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách“ (ESPAD. Celkem bylo do studie ESPAD zapojeno 10 187 studentů z 351 středních škol (Csémy et al., 2009). Podle výsledků ESPAD 2007 učinilo 2 % studentů středních škol zkušenost s opiáty. Studie ESPAD se snažila postihnout i vývoj užívání těkavých látek v letech 1995, 1999, 2003 a 2007. Prevalence užívání opiátů byla nejvyšší v roce 1999, v dalších letech převážně klesala, viz obrázek 4 (Csémy et al., 2009).

Obrázek 4 Celoživotní prevalence užívání heroinu nebo jiných opiátů, prevalence v posledních 12 měsících a v posledních 30 dnech v % (Csémy et al., 2009)

Pokud jde o srovnání užívání opiátů mezi pohlavími, od roku 1999 udávají dívky vyšší celoživotní prevalenci než chlapci (obrázek 5).

Obrázek 5 Celoživotní prevalence užití heroinu nebo jiných opiátů podle pohlaví v % (Csémy et al., 2009)

Podle studie ESPAD 2007 je užívání heroinu a jiných opiátů z hlediska krajů významně vyšší mezi studenty v Ústeckém (3,6 %) a Libereckém kraji (3,0 %). Nejméně zkušeností s užíváním uváděli studenti v Královéhradeckém kraji (0,9 %), Vysočině a Zlínském kraji (1,1 %) (Csémy et al., 2009).

Souhrn

UNODC odhaduje 15,2 – 21,1 milionů uživatelů heroinu. Odhadovaná prevalence problémového užívání opiátů se v evropských zemích v období 2002–2007 pohybovala zhruba mezi jedním a šesti případy na 1 000 obyvatel ve věku 15–64 let; celková prevalence problémového užívání drog se odhaduje na méně než tři až deset případů na 1 000 obyvatel. Zeměmi, které hlásí nejnižší dobře doložené odhady problémového užívání opiátů, jsou Česká republika, Lotyšsko, Polsko a Finsko, zatímco nejvyšší odhady hlásí Malta, Itálie, Rakousko a Španělsko. Podíl injekčních uživatelů mezi všemi uživateli heroinu nastupujícími léčbu v roce 2007 nadále klesal. Injekční užívání tvoří ve většině zemí více než polovinu klientů užívajících drogy. Opiáty jiné než heroin hlásí v Evropě jako primární drogu asi 5 % (17 810) klientů nastupujících léčbu. Nejčastěji uváděnými látkami jsou buprenorfin a metadon. Podle studie americké NSDUH byla v roce 2008 ve Spojených státech amerických odhadována celoživotní prevalence užití opiátů 1,5 % populace starší 12 let, což činí 3 788 000 osob. Ve školní populaci byla v roce 2008 podle průzkumu Monitoring the Future ve Spojených státech amerických celoživotní prevalence užívání opiátů 0,8 %, prevalence v posledním roce 0,5 % a prevalence v posledním měsíci 0,4 % a v Evropě podle studie ESPAD se celoživotní prevalence užití opiátů pohybovala mezi 3 % - 0 %.

V České republice je zkušenost s nelegálními drogami (opiáty, kokainem nebo crackem, LSD) v obecné populaci velmi málo

rozšířená (prevalence užití heroinu je 0,5 % dospělé populace, u mladých dospělých 0,8 %). Podle výsledků ESPAD 2007 učinilo 2 % studentů středních škol zkušenost s opiáty.

Použitá Literatura

Brožová, J. (2006). Výběrové šetření o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel České republiky zaměřené na zneužívání drog Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 1-84.

Csémy, L., Chomynová, P. & Sadílek, P. (2009). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007. Praha: Úřad vlády ČR.

EMCDDA (2009). Výroční zpráva za rok 2009. Stav drogové problematiky v Evropě. Lisabon: Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost.

Hibbel, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A. & Kraus, L. (2009). The 2007 ESPAD report. Substance use among students in 35 European countries. Stockholm: The Swedish National Institute of Public Health and the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).

Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Schulenberg, J. E. (2009). Monitoring the Future national results on adolescent drug use: Overview of key findings, 2008 (NIH Publication No. 09-7401). Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse.

Mravčík, V., Chomynová, P., Orliková, B., Škrdlantová, E., Trojáčková, A., Petroš, O. et al. (2007). Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006 Praha: Úřad vlády ČR.

Roesner, S. & Kufner, H. (2007). Monitoring des Arzneimittelgebrauchs 2006 bei Klienten von Suchtberatungsstellen (PHAR-MON), *Sucht* 54 (dodatek 1), str. S65–S77.

Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2009). Results from the 2008 National Survey on Drug Use and Health: National Findings (Office of Applied Studies, NSDUH Series H-36, HHS Publication No. SMA 09-4434). Rockville, MD.

UNODC (2009). World Drug Report 2009. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

ÚZIS ČR (2005). Zdravotnická ročenka České republiky 2004 Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.